

Nová a stará iniciační věda

Rudolf Steiner

*Nutnost myšlenkového porozumení duchovnímu světu • Duchovní věda: ponořená vzpomínka •
V duchovním světě je na rozdíl od fyzického světa právě přímka nejdelší cestou mezi dvěma body • Stará iniciační věda připomíná
prožitky ze spánku, nová předzrodne zážitky • Bdění a spánek •
• Člověk v kosmické lásce jako bytost světla a tepla • Ranní sen jako fenomén městnání*

Velmi oprávněnou námitkou vůči zabývání se anthroposofií může být ta, že anthroposofické zkoumání skutečností, tedy zkoumání skutečností týkajících se spirituálních světů, je závislé na tom, jestli člověk prošel vývojem, jaký jsem popsal a jehož lze dosáhnout jen na základě sil, spočívajících hluboko v lidské bytosti, má-li získat přístup k těmto skutečnostem vyšších světů. Takže bychom mohli říci, že vlastně nikdo, kdo dosud tímto vývojem neprošel, kdo se tedy dosud nedopracoval k tomu, aby sám v sobě prožíval zření nadmyslových skutečností a nadmyslových bytostí, si nemůže ověřit, jestli to, co říká badatel v těchto světech, odpovídá pravdě. A mluví-li se na veřejnosti o obsahu duchovní cesty, přinášejí-li se někde o něm zprávy, bývá také často vznášena námitka: Co si mají s těmito myšlenkami o nadmyslovém světě počít ti, kdo tyto nadmyslové světy zatím zřít nedokážou?

Právě tato námitka se zakládá na naprostém omylu. Vychází z toho, že mluvíme-li s někým o nadmyslových světech, pak mluvíme o něčem pro něj naprosto neznámém. Jenže tak tomu vůbec není. V případě iniciační vědy je ovšem velmi významný rozdíl mezi tím, co je v této oblasti správné dnes, a tím, co bylo správné kdysi, v oněch dávných dobách, o nichž jsem mluvil včera ve své přednášce.

Vzpomeňte si, jak jsem popisoval cestu do duchovních světů. Říkal jsem, že tato cesta vede k tomu, že člověk nejprve ve velkolepém životním tablo vidí zážitky, zkušenosti vtisknuté do vlastní osobnosti v tomto pozemském životě. Člověk najednou vidí to, čím v pozemském životě prošel. Pak jsem mluvil o tom, že když člověk postupuje od imaginativního poznání k inspirovanému, dojde přes prázdné vědomí, přes absolutní vnitřní ticho a klid k tomu, že se před ním rozprostře jeho předpozemský život, že je tedy uveden do světa duchovních skutečností, jimiž prošel mezi poslední smrtí a svým nynějším sestoupením na Zemi. Musíme si ovšem uvědomit, že tyto zážitky měl každý člověk, než sestoupil na Zemi. Neexistuje člověk, který by tyto zážitky, o kterých mluví badatel v duchovních světech, v plné realitě neměl. A jestliže badatel v duchovních světech tyto zprvu neznámé skutečnosti odívá do slov, pak ve skutečnosti neapeluje na něco, co by pro člověka bylo zcela neznámé, nýbrž apeluje na to, čím každý člověk prošel, co zakusil před svým pozemským životem. A ve skutečnosti badatel v duchovních světech neapeluje na nic jiného než na vyvolání kosmické vzpomínky.

Všechno, o čem badatel v duchovních světech mluví, ve vás je, spočívá to ve vašich duších. Jenom to bylo při přechodu z před- pozemského do pozemského života zapomenuto. A on jakožto badatel v duchovních světech nedělá v podstatě nic jiného, než že člověku připomíná něco, co zapomněl.

Jen si představme, že bychom v pouhém pozemském životě za někým přišli. Přesně bychom si vzpomínali, co jsme s ním prožili před dvaceti lety. On by to ovšem úplně zapomněl. Mluvili bychom s ním tedy a tím bychom mohli v jeho vlastní vzpomínce vyvolat to, na co se my sami ještě zřetelně pamatujeme. A hovořím-li před vámi o vyšších světech, je to úplně stejný proces, jen se odehrává na vyšší úrovni; jediný rozdíl spočívá v tom, že to, co člověk prožil v předpozemském bytí, zapomíná mnohem důkladněji než to, co prožil v pozemském životě. Ale jenom proto, že cítí odpor, antipatii vůči tomu, aby si intenzivně kladl otázku: Najdeš ve své duši něco, co by souhlasilo s tím, co říká badatel v duchovních světech? - jenom proto, že má tento pocit antipatie, nepronikne dostatečně hluboko do duše, poslouchá-li, nebo čte-li, co říká duchovní badatel. Proto se člověk domnívá, že duchovní badatel mluví o něčem, co ví jen on sám, a on si to nemůže ověřit. Může si to však ověřit velmi dobře; stačí se jen

zbavit předsudku, který vychází z právě charakterizované antipatie. Duchovní badatel totiž jen vyvolává v paměti všechno to, co každý člověk prožil v předpozemském bytí.

Někdo by ovšem mohl říci: Proč by měl člověk během svého pozemského života ještě nějak zvlášť přemýšlet o tom, co na základě kosmického řádu, mohli bychom též říci: na základě úradku bohů, prožívá ve svém mimozemském bytí? A jsou také lidé, kteří říkají: Dobrá, ale proč se mám před svou smrtí zabývat takovýmto poznáním nadmyslových světů? Vždyť mohu počkat, až umřu; potom to všechno, pokud to vůbec existuje, poznám.

Tato námitka však vychází z naprostého nedocení pozemského života. Skutečnosti, o nichž mluví duchovní badatel, prožil každý člověk v předpozemském bytí, nikoli však myšlenky o nich. Myšlenky o nich lze prožívat jen v pozemském bytí. A jenom myšlenky o nadmyslovém světě, vypracované v pozemském bytí, můžeme pronést branou smrti, a jen pak porozumíme skutečným, které prožíváme mezi smrtí a novým narozením.

Kdybychom to chtěli vylicít drasticky, mohli bychom říci: V podstatě je život člověka v současné evoluci lidstva neobyčejně obtížný, pokud si během svého pozemského bytí neosvojí žádné myšlenky o nadmyslovém světě. Až projde branou smrti, nedospěje ke skutečnému poznání toho, co ho obklopuje. Obklopuje ho to, on tomu však neporozumí. Porozumění tomu, co prožíváme po smrti, si musíme osvojit v pozemském bytí. V dalším výkladu uvidíme, že tomu v dřívějších dobách bylo jinak. Avšak v současném evolučním momentu lidstva je tomu tak, že lidé budou čím dál víc odkázáni na to, aby si porozumění tomu, co prožívají mezi smrtí a novým narozením v nadmyslovém světě, osvojili tady na Zemi.

A tak můžeme říci, že duchovní věda, která dnes promlouvá k veřejnosti, je plně oprávněná, neboť si ji každý může ověřit. Jestliže se člověk dostatečně hluboko ponoří do vlastní duše, řekne si: Ano, to, co tu říká duchovní badatel, je pro mne pochopitelné. Je to, jako kdybych to sám někdy prožil, jako kdyby mi teď jenom byly podávány myšlenky o tom, co jsem kdysi prožil.

A z toho důvodu je tak nezbytné, mluvíme-li o duchovní vědě, o spirituálních poznacích, abychom volili skutečně poněkud jiný jazyk, než používáme v běžném životě. Jedná se o to, aby ten, kdo přistupuje k duchovní vědě, získal už jen ze způsobu, jakým se mluví, dojem: Tady se dozvídám něco, co ve smyslovém světě vůbec neplatí, co je ve smyslovém světě v mnoha ohledech nesmysl.

Podívejte, protivníci pak přijdou a říkají: To, co se tu říká na základě spirituálního poznání, je nesmysl, je to blouznění. - Dokud člověk zná a chce znát jen smyslový svět, potom má s takovým výrokem pravdu; nadmyslový svět totiž vypadá jinak než svět smyslový. A jenom ten, kdo přestane lpět na smyslových předsudcích a kdo se prokutá hlouběji do své vlastní duševní bytosti, si pak řekne: To, co říká duchovní badatel, je jen podnětem k tomu, abych sám vyzvedl ze své duše to, co v ní už mám. - Mnohé samozřejmě hovoří proti tomu, aby si to člověk připustil. Je však třeba říci, že co se týče porozumění nadmyslovým světům, je to naprosto nezbytné. A uvidíte, že i ty neobtížnější věci budou pochopitelné, pokud se tímto způsobem ponoříte do svého vlastního Já.

K těmto nejobtížnějším věcem musíme bezpochyby započítat matematické pravdy. To, co je poznáváno v matematice, se považuje za něco absolutně správného. Zvláštní ovšem je, že dokonce i matematika a geometrie přestává být správná, dostaneme-li se do duchovních světů. Jedná se o to - abych to vysvětlil na úplně jednoduchém příkladu - že se starou euklidovskou pravdou se seznamujeme jako s axiomem, jak se tomu říká, jako se samozřejmostí, a od mládí si na ni zvykáme. Jako samozřejmost se například konstatuje: Mám-li bod A a bod B, pak je nejkratší cestou mezi těmito dvěma body přímka. Každá jiná cesta, každá zakřivená cesta je delší.

Na tomto poznatku, který je samozřejmý pro fyzický svět, je založena velká část naší geometrie. V duchovních světech je tomu naopak. Tam je přímka spojující body A a B tou nejdelší cestou. Každá jiná cesta je kratší, protože každou jinou se lze v duchovním světě volně ubírat. Je-li člověk v bodu A a má představu, že má dojít do bodu B, pak se tam skrze tuto pouhou představu každou zakřivenou cestou snadno dostane; avšak dodržet přímou cestu, tedy v každém bodě přímky dodržet tento jediný směr, to je to nejtěžší, to si žádá nejvíce. Proto trvá nejdéle, chce-li člověk v duchovním světě v dvojrozměrném nebo jednorozměrném prostoru projít přímou cestou.

Ten, kdo trochu přemýšlí o pozornosti a kdo se, jak jsem už několikrát říkal, prokutá hluboko do duše, což vlastně znamená pozornost, ten pozná, že to, co říká duchovní badatel ze své zkušenosti, musí být i v tomto ohledu správně. Řekne si totiž: Budu-li se pohybovat volně, snadno ujdou svou cestu - a to se nemusí vztahovat jen ke skutečné chůzi po nějaké trase, ale vůbec k tomu, co člověk denně dělá; vždyť většina lidí něco dělá od rána do večera. Něco dělají a dělají to tak, že přitom vlastně nejsou příliš pozorní, že dělají spíše to, co jsou zvyklí, co dělali i včera, co říkají druzí, že se má udělat, atd. Práce pak jde rychle od ruky. Představte si však, že byste v každém jednotlivém okamžiku své každodenní existence museli věnovat intenzivní pozornost tomu, co děláte; jen si to někdy zkuste a uvidíte, o kolik pomaleji vám to půjde. Ovšem v duchovním světě není vůbec nic bez pozornosti. V duchovním světě není žádný zvyk. V duchovním světě neexistuje slůvko „mělo by se“: tehdy a tehdy by se mělo obědovat, tehdy a tehdy by se mělo večeřet atd. Tohle „mělo by se“ - při téhle příležitosti by si měl člověk obléct ty a ty šaty atd. - nic z toho, co pod slůvkem „mělo by se“ hraje tak velkou roli ve fyzickém světě, zvláště v dnešní civilizaci, v duchovním světě neexistuje. V duchovním světě musí být každý, i ten nejmenší krok, ba dokonce i to, co je menší než krok, sledováno s pozorností. To se vyjadřuje už v tom, vyslovíme-li větu: V duchovním světě je přímka nejdelší cestou mezi dvěma body. Máme tedy protiklad: Ve fyzickém světě je přímka nejkratší cestou mezi dvěma body. V duchovním světě je přímka nejdelší cestou mezi dvěma body.

Ponoříme-li se dostatečně hluboko do duše, všimneme si, že v ní můžeme najít skutečné porozumění těmto zvláštnostem, a čím dál víc budeme dospívat k poznání: To, co říká duchovní badatel, je všechno vlastně moudrost, která spočívá ve mně samém. Stačí, aby mi to bylo připomenuto.

Souběžně s tím může dnes už každý (jelikož kroky k osvojení si nadsmyslového poznání jsou uvedeny v takových spisech jako *Jak dosáhnout poznání vyšších světů?*, přeloženém do angličtiny jako *Initiation*, atd.), nakolik to dovolí jeho osud, jeho karma, jak ještě uvidíme, jít touto cestou a dosáhnout vlastního nazírání duchovního světa. Tím také dosáhne nazírání skutečností. Porozumění ideám duchovního světa je však třeba dosáhnout prostřednictvím naznačeného sebepoznání, týkajícího se toho, co člověk zapomíná při vstupu do pozemského života.

Lze říci, že poznatkům duchovního světa, jsou-li sdělovány v podobě idejí, může porozumět každý, že tedy k porozumění tomu, co předkládá duchovní badatel, je nutný pouze nezaujatý, zdravý lidský rozum, který se jen musí prokutat dostatečně hluboko do duše. K probádání duchovních skutečností, ke vstupu do duchovního světa, tedy k tomu, aby člověk mluvil původním způsobem o skutečnostech duchovního světa, samozřejmě patří to, aby sám prošel samotnou cestou poznání. Proto je oprávněné mluvit dnes zcela veřejně o duchovních světech, jestliže přičiněním toho či onoho člověka vešly ve známost; neboť to, co si dnes člověk v životě osvojuje už jen na základě svého školního vzdělání, je síla porozumění, síla rozlišování, jejíž pomocí může proniknout i k porozumění poznatkům duchovní vědy.

I v tomto ohledu tomu však bylo v lidstvu dřívějších dob jinak, než tomu je v současném lidstvu. Proto bylo chování těch, kteří vyučovali v mystériích, kteří v mystériích pěstovali umění a náboženství, jiné, než může být chování duchovního badatele dnes. Ten, kdo dnes k ostatním lidem mluví o duchovních poznacích, musí dbát na to, aby jeho myšlenky byly uspořádané tak, aby podněcovaly skutečné vzpomínky na předpozemský život. Dnes je třeba mluvit k posluchačům - respektive psát pro čtenáře - tak, aby to představovalo vzpomínky na život před zrozením.

Mohli bychom říci, že každým povídáním o duchovně-vědeckých záležitostech k posluchačům přistupujeme s výzvou; Poslechni si, co se tu říká, pohlédni dostatečně hluboko do své duše a zjistíš, že to vlastně je v tvé duši samotné, a přijdeš na to, že ses tomu všemu nemohl naučit v pozemském životě, protože žádná květina, žádný oblak, žádný pramen, nic, ani věda, která staví jen na smyslech a rozumu, ti to nikdy nemůže říci; přijdeš na to, že sis to do pozemského bytí přinesl, že jsi před svým pozemským bytím prožil věci, které v podobě kosmické vzpomínky zanechaly ve tvé duši to, co nyní duchovní badatel podněcuje. - Výzva duchovního badatele je ovšem výzvou tomu nejhlubšímu nitru lidské duše. Není to však požadavek, aby člověk přijal něco cizího, ale pouze výzva, aby si vzpomněl na to, co je nejhlubším vlastnictvím lidské duše samotné.

V případě lidí dávnější doby tomu tak nebylo. Mysterijní mudrcové, kněží, museli postupovat jinak, neboť lidé dávnějších dob si sami od sebe vzpomínali na své předpozemské bytí. Před několika tisíciletími ani ten nejjednodušší člověk nepochyboval o tom, že v jeho duši je něco, co si do smyslového života přinesl ze života nadsmyslového, neboť to každý den prožíval v imaginacích podobných snům. Měl ve své duši něco, o čem si říkal: Tohle mi nedaly mé oči, které se dívají na strom, nedaly mi to ani mé uši, které slyší zpívat slavíka, nedal mi to ani žádný jiný smysl, ale je to tu, v mé duši. Nemohl jsem to do své duše přijmout během svého pozemského bytí, ale bylo to v ní, už když jsem k pozemskému bytí sestupoval. A když mi jiné lidské tělo dalo jako zárodku mé pozemské fyzické tělo, bylo už ve mně to, co ve mně nyní září ve snových imaginacích. Tohle jsem oděd fyzickým lidským tělem.

V oněch dávnějších dobách bychom tedy člověku neřekli nic, díky čemu by nějak pokročil ve svém vývoji, kdybychom ho upozornili na to, na co právě moderního člověka musíme upozornit ze všeho nejdříve: že má vzpomínku na předpozemské bytí - vzpomínku zprvu podvědomou, kterou však lze na základě povzbuzení vyvolat do vědomí. V dávnějších mystériích bylo člověka naopak třeba upozornit na něco úplně jiného.

V dávnějších dobách člověk pociťoval, abych tak řekl, hlubokou bolest nad tím nejkrásnějším ve smyslovém světě. Viděl květinu; viděl ji rašit v její úžasné kráse z půdy a rozvíjet květ. Viděl dále onu blahodárnost, kterou pro něj květina měla. Vnímал zurčící pramen s veškerou krásou, kterou takový pramen může odhalit, když k němu přijdeme ve stínu stromů. Vnímал samozřejmě svými smysly osvěžující účinek tohoto pramene. Potom si však řekl: To všechno je jakoby odpadlé, jakoby hříšně odpadlé od světa, který si nosím v sobě, který jsem si přinesl do fyzického bytí, když jsem sestoupil z duchovního světa. A úkolem mysterijních učitelů bylo člověku vysvětlit, že i v květině, i v zurčícím prameni, v šumění lesa, ve zpěvu slavíka a všude působí duchovní bytostnost, že i tady lze všude najít duchovní bytosti.

Měli člověka naučit velké pravdě: To, co žije v tobě, žije i ve vnější přírodě. Neboť člověk tenkrát s bolestí, s utrpením pohlížel na vnější svět, v době, kdy měl pro tento vnější svět ty nejsvěžejší, nejnámavější smysly, kdy ho intelekt nejméně poučoval o přírodních zákonech a kdy se na tento vnější svět díval jednoduchými smysly. Jeho krása, jeho rašící a rozvíjející se krása mu vnikala do očí, do uší, vnikala do ostatních smyslů; on ale to všechno nemohl pociťovat jinak než s bolestí. Právě nad krásou pociťoval tu nehlubší bolest, protože to nedokázal spojit s obsahem svého vlastního předzrodného bytí, který žil v jeho duši. A tak bylo úkolem mysterijních mudrců ukázat, že to božsky-duchovní přebývá ve všem, i ve smyslových věcech. Staří mudrcové měli lidem vysvětlit právě duchovnost přírody. To však mohli učinit jenom tehdy, pokud se vydali jinou cestou, než je ta, kterou se člověk vydává dnes. Jestliže je dnes nutné vést lidi především k tomu, aby si vzpomněli na své předzrodné bytí, pak tito dávní mysterijní učitelé museli vyvolat v lidech, které měli kolem sebe, úplně jinou vzpomínku.

Člověk tráví svůj život během svého pozemského bytí rytmicky ve dvou stavech, vlastně ve třech stavech: v bdění, snění a spánku. Spánek probíhá nevědomě. Takovýto nevědomý stav spánku, i když se od spánku dnešních lidí poněkud lišil, měli už i lidé dávnějších epoch. I oni spali, i oni upadali do stavu, v němž do duše, do vědomí nevystupovaly žádné zážitky. Člověk však žije také od usnutí do probuzení. Když usínáme, neumíráme a při probuzení se nově nerodíme, ale rovněž od usnutí do probuzení máme svůj život jako duše, jako duch. Pro obvyklé každodenní vědomí je toto prožívání, toto vlastní prožívání mezi usnutím a probuzením úplně vymazané. Člověk si vzpomíná na to, co prožíval v bdělém stavu, nanejvýš ještě ve stavu snění; v obvyklém vědomí si však nevzpomíná na to, co prožívá mezi usnutím a probuzením v bezesném spánku. Na to si nevzpomíná. Dávní mysterijní učitelé své žáky - a prostřednictvím myšlenek, které tito žáci uváděli do světa, pak celé lidstvo - vedli tak, že v těchto dávnějších dobách probouzeli to, co lidé prožívali ve spánku.

Novější iniciační poznání musí upomínat na to, co žilo v lidské duši před pozemským bytím. Iniciace dávných dob musela člověku v iniciačním poznání připomínat to, co prožil v každodenním spánku. Takže tito dávní mysterijní učitelé všechny poznatky, které odívali do idejí, podávali tak, aby si žáci nebo ti, kdo je slyšeli, mohli říci: Vždyť nám neříkají nic jiného než to, co prožíváme pokaždé ve spánku. Sice to vytlačujeme do nevědomí, ale pokaždé to ve spánku prožíváme. Co nám mysterijní kněží říkají, není vůbec nic neznámého; díky svému zsvícení pouze zří to, co člověk v obvyklém vědomí během spánku nezří, nýbrž prožívá.

Probouzení vzpomínky na něco, co člověk prožívá ve spánku, bylo v oné dávné iniciační moudrosti tímtež, čím je dnes probouzení vzpomínky na předpozemské bytí. Jedním z rozlišovacích znaků starší iniciace a iniciace novější ovšem je, že starou iniciací byl člověk upomínán na to, co jinak v každodenním vědomí zaspával, to znamená, na co si jinak v každodenním vědomí už nevzpomínal. Mudrcové dávných mystérií pozvedali do denního vědomí noční zážitky, které pak člověku říkaly: V noci žiješ svou duší v duchovním světě, který žije v každém prameni, v každém slávku, v každé květině. Každé noci vstupuješ do toho, co svými smysly během dne jen vidíš, jen vnímáš.

A potom mohl být člověk přesvědčený, že bohové, které prožíval ve svých bdělých snech, se nacházejí i venku v přírodě. Když mudrc dávného mystéria ukazoval žáku obsah spánku, ukazoval mu, že venku v přírodě jsou božsky-duchovní bytosti, podobně jako je úkolem novějšího duchovního badatele člověku ukazovat, že než sestoupil na Zemi, žil v duchovním světě jako duchovní bytost mezi duchovními bytostmi a že tady na Zemi si v podobě pojmů, idejí může ve vzpomínce znovu vyvolat to, co prožil v předpozemském bytí.

V dnešní iniciační vědě člověk poznává reálné skutečnosti, odlišující spánek od bdění, vystoupí-li od imaginace k inspiraci. To, čím je člověk sám jako duše, jako duch od usnutí do probuzení, je pro něj názorné teprve ve skutečném inspirovaném poznání; když vystoupí k imaginativnímu poznání, dostane se k tablo svého života. Jestliže si toto tablo vytvoří v pouhém bdění, v prázdném vědomí, v kosmickém tichu, jak jsem ho popsal, jako inspirace z kosmu vstoupí do jeho duše nejprve jeho předpozemské bytí. Pak se ovšem v inspiraci objeví i jeho vlastní bytostná podstata, duchovní a duševní bytost mezi usnutím a probuzením.

To, co ve spánku zůstává nevědomé, se pro inspiraci stává vědomým. Člověk se učí pohlížet na to, co jako duše a duch dělá ve stavu spánku, a uvědomuje si, že při usnutí vlastně jeho duchovně-duševní bytost vystupuje z fyzického a éterného těla. V posteli nechává své fyzické a éterné tělo neboli tělo utvářejících sil, tak jak se zjevuje v imaginaci a jak jsem vám ho popsal. A to, co představuje vyšší články člověka, co tedy můžeme nazvat astrální tělem - už jsem o tom mluvil - a vlastní ústrojností Já, to z fyzického a éterného těla vystupuje a při probuzení se do těchto dvou těl zase vrací. Rozštěpení naší bytosti, které prožíváme pokaždé při rytmickém přechodu od bdění ke spánku, můžeme v jeho skutečnosti užít a poznat teprve na základě inspirace. A tu člověk vnímá, že všechno, co si osvojujeme v obvyklém bdělém životě svým myšlením, svým myšlenkovým světem, skutečně zůstává v posteli. Naše myšlenky, k nimž se dopracováváme, kvůli nimž se během školní docházky tolik natrápíme, všechno, co jsme si v podobě chytrosti osvojili svou pozemskou inteligencí, to všechno musíme zanechat u fyzického a éterného těla pokaždé, když usínáme. Zatímco spíme, bereme si jakožto Já a astrální tělo ze svého fyzického a éterného těla do duchovního světa jenom něco, co je úplně jiné než to, co prožíváme během svého bdělého stavu. Přecházíme-li od bdění ke spánku, prožíváme něco, co si ovšem v obvyklém vědomí neuvědomujeme. Proto vyprávím-li vám o těchto zážitcích, musím mluvit tak, aby ideje představovaly pojmy, do nichž budu odívat popis toho, co člověk sice prožívá, ale svým obvyklým vědomím o tom neví, na co se však ve vzpomínce naznačené v první části mé dnešní přednášky může v rámci zdravého lidského rozumu upamatovat. Toto přemýšlení o věcech světa v pouhých stínech skutečně živých myšlenek necháváme při usnutí za sebou a vžíváme se do světa, v němž vlastně nemyslíme ve stejném smyslu jako zde v pozemském světě, ale to, co je, v něm prožíváme, vnitřně prožíváme. Člověk během spánku vskutku nevědomě prožívá světlo. Zatímco bdíme, přemýšlíme o tom, co světlo dělá, jak ve vztahu k věcem dává vzniknout stínům, barvám, a chováme tedy myšlenky o světle a jeho účincích.

Tyto myšlenky necháváme, jak jsem řekl, za sebou. Ve spánku však sami vstupujeme do působícího, živého světla. A stejně jako ve dne, když tu coby pozemští lidé na sobě nosíme fyzické tělo, procházíme ovzduším i se svou duší a duchem, jako chodíme po zemi, tak vstupujeme ve spánku do působícího, valícího se světla a stáváme se sami bytostí, substancí působícího, živého světla. Stáváme se světlem ve světle.

Jestliže je pak člověk inspirován tím, čím se sám každé noci stává, jestliže to v něm tedy vystoupí i v jeho bdícím vědomí, pak ví: Během spánku žiji sám jako světelný oblak v kosmickém světle. To ovšem neznamená žít pouze jako světelná substance ve světle, ale znamená to žít v silách, které se pro bdělý život stávají myšlenkami, které uchopujeme v myšlenkách.

Světlo, jež člověk prožívá, je všude protkáno tvořícími silami, je protkáno tím, co vnitřně působí v rostlinách, co vnitřně působí ve zvířatech, co však existuje také samostatně jako duchovní světy. Člověk světlo neprožívá tak, jak ho prožívá tady ve fyzickém světě, nýbrž ono působící, živé světlo je - mohu-li to takto vůbec říci - tělem duchovního působení a také jednotlivých duchovních bytostí.

Tady ve fyzickém světě jsme jako lidé uzavřeni ve své kůži. Vidíme jiné lidi uzavřené ve své kůži. Tam, během spánku, jsme světlem ve světle a ostatní bytosti jsou také světlem ve světle. Světlo už pak ale nevnímáme jako světlo, které jsme zvyklí vnímat tady ve fyzickém světě, nýbrž - mohu-li to teď vyjádřit obrazně - vnímáme bytostný světelný oblak, stejný jako jsme my sami, vnímáme bytostný světelný oblak, který je objektivní. Avšak tímto bytostným světelným oblakem, který je objektivní, je jiný člověk, nebo je to nějaká bytost, která oživuje svět rostlin, nebo je to bytost, která se vůbec nikdy neinkarnuje ve fyzickém těle, ale je neustále v duchovním světě.

Světlo tam tedy neprožíváme jako pozemské světlo, nýbrž jako živě působící duchovnost. Víte ovšem, že jako fyzičtí lidé tady žijeme ještě v něčem jiném. Žijeme v teple, které fyzicky vnímáme. Víme, kdy je nám teplo a kdy je nám zima. Když je nám zima, tak si v pokoji zatopíme. Víme tedy, že smyslovým způsobem tady pro obvyklé vědomí žijeme v teple nebo v chladu. Ovšem to, co prožíváme v teple nebo chladu, to cítíme. Je to cítění, vnímání tepla a chladu.

Když pak při usnutí vyjdeme ze svého fyzického a éterného těla, žijeme - stejně jako žijeme v podobě světla ve světle - sami jako tepelná substance v tepelné substanci kosmu. Nejsme tedy jen takřkajíc světelným oblakem, ale jsme světelným oblakem prostoupeným a protkaným teplem; a to, co vnímáme, v sobě zase nese teplo. Ovšem stejně jako člověk v této bytostnosti jakožto duchovně-duševní bytost neprožívá světlo ve spánku jako světlo, nýbrž jako něco živě duchovního, stejně jako sám sebe prožívá jako živě duchovní bytost a také ostatní bytosti jako živě duchovní, když si to uvědomí prostřednictvím inspirace, stejně je tomu také s ohledem na teplo.

V duchovním světě nevystačíme, a to ani v případě inspirace, s tím, že bychom si tam jen přinesli představy, které jsme si osvojili tady v pozemském světě. Jako si musíme osvojit jinou představu o nejkratší cestě mezi dvěma body, tak si musíme osvojit jiné duševní obsahy pro všechny věci. A prožívá-li se člověk jako světlo ve světle, prožívá se vlastně jako duch ve světě duchů, a když se prožívá jako teplo v kosmickém teple, neprožívá se v teple, na jaké je zvyklý ze smyslového světa, ale prožívá se ve světě živé, působící lásky; jako bytost lásky, kterou v nadsmyslnu sám je, se prožívá mezi bytostmi, které vůbec nemohou být jiné, než že z lásky čerpají svou vlastní esenci, než že jako láska existují v obecné lásce kosmu. Tak se člověk mezi usnutím a probuzením prožívá v duchem nasyceném bytí lásky.

Proto chceme-li vůbec proniknout do těchto světů, v nichž ovšem každý den mezi usnutím a probuzením také jsme, musíme zvýšit svou schopnost lásky; jinak pro nás totiž tento svět, který prožíváme mezi usnutím a probuzením, zůstane samozřejmě cizím. Tady v tomto světě nepanuje zduchovnělá láska, ale vlastně jen smyslovostí prosycený pudový stav lásky. V duchovním světě však panuje zduchovnělá láska, a to tak, jak jsem to právě vylíčil.

A chceme-li tedy dospět k tomu, abychom se také svým vědomím nacházeli ve světě, v němž se vlastně svým prožíváním nacházíme každou noc, pak to bude možné jenom tehdy, rozvineme-li svou schopnost lásky způsobem, jaký jsem včera popsal.

Bez schopnosti lásky člověk vůbec nemůže přijít sám k sobě, neboť by mu to, čím po jednu třetinu svého života, během spánku, vskutku i na Zemi je, muselo zůstat navěky uzavřeno, kdyby to nemohl vybádat rozvinutím, zvýšením své schopnosti lásky. To, co člověk prožívá od usnutí do probuzení, by pro pozemské bytosti muselo navěky zůstat temnou hádankou, kdyby tyto pozemské bytosti nechtěly pokročit ve schopnosti lásky, aby tak poznaly svou vlastní podstatu, kterou prožívají ve stavu mezi usnutím a probuzením.

Tu formu myšlenkové činnosti, kterou rozvíjíme, když na sobě neseme své fyzické a éterné tělo neboli tělo utvářejících sil, tedy ve stavu bdění, ponecháváme v posteli; ta se během našeho spánku pohybuje jednotně s celým kosmem. Kdyby člověk skutečně mohl poznat, co se během noci děje ve fyzickém a éterném těle, mohl by zvenčí - zatímco žije jako hřejivá světelná bytost - vnímat, jak éterné tělo celou noc myslí dál.

Myslet můžeme, i když svou duší u toho vůbec nejsme, neboť to, co necháváme ležet v posteli, žene myšlenkové vlny pořád dál a dál. Myslí to dál. A když se ráno probudíme, ponoříme se do toho, co zůstalo ležet v posteli a myslelo dál. Ráno se potkáme se svými vlastními myšlenkami. Ty mezi usnutím a probuzením neodumřely; my jsme jen nebyli u toho. A zítra budu mluvit o tom, že člověk, není-li u toho, může být mnohem chytřejší, mnohem inteligentnější, než když je během denního bdění svou duší u myšlenek. To, co je myšleno během noci, kdy u toho člověk není, je často mnohem chytřejší než to, co myslí od probuzení do usnutí, kdy je u toho svou duší.

V každém případě jsem však dnes chtěl naznačit, že v éterném a fyzickém těle se myslí pořád dál, a když se ráno probudíme a doznívá v nás sen, tak nám tento sen naznačuje: Když se probouzíš, tvá duše se noří do éterného a fyzického těla a vměstňuje se do nich. Tady máme fyzické tělo; tady máme éterné tělo, tělo utvářejících sil; a tady je astrální ústrojnost a ústrojnost Já; ty se ráno noří do fyzického a éterného těla. Při tomto zanořování se však děje něco podobného, jako když se hustší vlna noří do řidší: dochází k městnání. A toto městnání, které tu vzniká, prožíváme jako ranní sen. Já a astrální tělo, které se poté, co v noci tkaly ve světle a v teple, noří do myšlenek, těmto myšlenkám hned neporozumí, vnášejí do nich zmatek, a toto městnání prožíváme jako ranní sen.

Čím ještě snění je, že toto snění má vlastně záhadné postavení v celém lidském životě, a jaký je další vztah mezi spánkem a bděním, na to bychom se pak podívali zítra.

Penmaenmawr, 21. srpna 1923, večer

Odpovědi na otázky

Byly předloženy písemné dotazy, jejichž znění se však nezachovalo.

K prvnímu dotazu o podstatě spánku:

Vážení přítomní!

Bude snad na místě říci několik slov k otázkám, které zde byly položeny. V první z nich se dotazující podivuje, jak málo se odborné lékařství stará o děje odehrávající se během spánku. - Inu, nad tím se není třeba nějak zvláště pozastavovat, neboť současná přírodní věda dospěla ke své velikosti právě jen díky tomu, že pomíjí vše duchovní, že se omezuje pouze na to, co není duchovní; spánek a všechno, co s ním souvisí, však skutečně nelze studovat, pokud člověk nenajde cestu z fyzického do duchovního světa. Proto je naprosto logické, že se dnes v odborném lékařství mluví nanejvýš o stavech na pomezí bdění a spánku, v podstatě však nikoli o tom, co ze spánku zasahuje do bdělého stavu a naopak. Právě zítra budu ve své přednášce mluvit o těchto obrazech. Vždycky je lepší, když se tyto otázky probírají v náležité souvislosti. Mluví se také o tom, že jsou lidé, kteří si nepamatují vůbec nic z toho, co prožili během spánku, že jsou ale i lidé, kteří si na všechno možné vzpomínají. Tady bych chtěl nejprve položit alespoň otázku: Jak mohou lidé vědět, jestli to, co člověk vypráví, když se probudí ze spánku, tedy to, na co si vzpomíná, je skutečně všechno, co ve spánku prožil? Jak mohou vědět, jestli to, co říká, skutečně souhlasí? Samozřejmě, pokud to má být vnějším způsobem prokazatelné, pak je třeba ověřit stupeň jeho spánku. Může se klidně stát, že se ve spánku ozývá leccos z bdění. Tyto věci nelze jen tak přejít, je třeba exaktně je ověřit; takže obecný názor, že někteří lidé vyprávějí o svém spánku všechno možné, nemůže mít apriorní význam. To všechno je třeba pečlivě ověřit a já sám v těchto přednáškách uvedu ještě mnohé skutečnosti o tom, co lidé ve spánku prožívají.

A tak uvidíte, že to, co měl patrně na mysli pisatel předložené otázky, obsahuje jen velmi málo z toho, co člověk skutečně každou noc prožívá mezi usnutím a probuzením, když prejde do úplně jiného světa a když také úplně jiným způsobem prožívá. To je třeba mít na paměti. Proto bude dobré právě s touto otázkou počkat na další přednášky; leccos se pak ukáže samo od sebe. Není tomu tedy tak, že bych se těmito otázkami nechtěl zabývat, tak tomu vůbec není, avšak na některé věci lze dát odpověď teprve v přednáškách a ony se pak zodpovědí úplněji a věcněji, než bychom je mohli zodpovědět mimo přednášky. Není to tedy nevlídnost, pokud něco odložíme, ale je to skutečně zcela na místě.

K dotazu na účinky alkoholu a podobných látek:

Teď bych se chtěl ještě na okamžik vrátit k tomu, na co jste se zeptali: Víte, že fyzické látky v sobě mají jisté duchovní síly. To, že je něco fyzickou látkou, je vlastně jen vnější zdání; fyzické látky v sobě skutečně mají duchovní síly. Ovšem podívejte, dnes ráno jsem říkal, že v obvyklém spánku jsou Já a astrální tělo oddělené od éterného a fyzického těla, ležících v posteli, a řekl jsem, že člověk někdy myslí chytřeji, pokud u toho svým duševním životem není, než když u toho je.

Některé fyzické látky ovšem mají tu zvláštnost, že aniž by člověka uvedly do spánku, uvolňují jeho Já a astrální tělo. Tento účinek má za jistých okolností již běžný alkohol. Jestliže tu přece jen zůstane zachováno, byť poněkud neregulérní, spojení éterného těla a orgánu řeči nebo orgánu myšlení, může člověk podle okolností mluvit nebo psát tak, že je svým Já nebo astrálním tělem uvolněný, a píše potom to, co dál kmitá v éterném těle, a to může být něco mnohem významnějšího než to, co člověk říká nebo píše, je-li u toho svým Já a astrálním tělem. Tyto věci přirozeně nesmíme dohnat až k praktickým opatřením; nemůžeme samozřejmě tvrdit, že se někdo může stát dobrým básníkem, když se bude tím či oním způsobem oddávat požívání opia, na druhé straně však tyto věci naprosto odpovídají realitě.

Dostáváme se tím k vskutku nebezpečným kapitolám lidského života. A u velmi mnoha jevů světa je nutné, skutečně nutné znát tyto souvislosti. Výkonům některých lidí vůbec neporozumíme, nevíme-li, pod vlivem

jakých substancí - z čistě vnějšího, materiálního hlediska - něco vytvořili. Například u Nietzscheho, stejně tak u Coleridge, lze přinejmenším v případě některých z jejich děl interpretovat každý jednotlivý výraz jako pokračující samostatně záchvěvy éterného těla.

Musíme si tedy přiznat, že éterné tělo, které v sobě máme, je velice, velice chytrá věc. A tím, co můžeme v astrálním těle a v Já v bdělém stavu, je vlastně omezováno v tom, aby vždycky mohlo ukázat svou chytrost. V podstatě si vůbec nedovedeme představit, jaké množství chytrosti je pohromadě, když se někde sejde určitý počet lidí! Ovšem jejich Já a astrální těla vždycky překážejí tomu, aby tato chytrost mohla vyplout na povrch. To jsem také vždycky říkal i ve svých přednáškách: Já je vlastně v člověku miminko, je ze všech článků nejméně vyvinuté.

K dotazu týkajícímu se čichových vjemů:

Ohledně čichových vjemů, na něž jsme zvyklí ve fyzickém světě, je třeba říci, že v duchovním světě je nemůžeme hledat bezprostředně v podobě, v níž se tyto smyslové vjemy vyskytují ve fyzickém světě. Právě z tohoto důvodu jsem se, když jsem mluvil o barvách, snažil vyjadřovat velmi precizně. Řekl jsem, že prožitek v duchovním světě spočívá v tom, že v případě duchovního vjemu člověk prožívá totéž, co prožívá u určitého barevného vjemu. A řekl jsem, že vnímá-li člověk ve fyzickém světě červenou barvu, má určitý vnitřní prožitek, má pocit, že k němu směřuje něco, co ho atakuje. Zatímco například u modré má pocit, že se sám musí pokorně oddat tomu, co se v barvě ukazuje. Když si tyto prožitky uvědomíme: všechno to atakující u červené barvy a probouzející pokoru u modré nebo modrofialové barvy, v případě vjemů v duchovním světě, máme-li stejný vnitřní prožitek jako u červené nebo modré barvy ve fyzickém světě, pak můžeme mluvit o tom, že v duchovním světě máme to, co s červenou nebo modrou koresponduje. V tu chvíli - a sice právě tehdy, přejdeme-li k imaginativnímu poznání - srosteme s předmětem a celé naše prožívání je jiné než ve fyzickém světě, takže právě u barevných vjemů v duchovním světě máme prožitek, že jsme uvnitř barvy; tím celý ten prožitek získává jiný charakter.

Přesto je zcela oprávněné mluvit o barevných vjemech v duchovním světě - je to plně oprávněné, neboť při objevení se duchovních bytostí nebo entit skutečně prožíváme červenou, modrou, zelenou barvu atd. Je to oprávněné z toho důvodu, že ačkoli se pak barvy objevují také ve fyzickém světě, naprosto nejsou tím, za co jsou dnes považovány například ve fyzice; kdekoli se barvy objeví, jsou fyzickými projekcemi, odstíny z duchovního, z astrálního světa. Takže máme-li někde, řekněme, červenou, máme zde fyzický odstín, fyzický stín děje duchovního, astrálního světa, a když ho bezprostředně prožijeme, působí na naše vlastní Já atakujícím dojmem.

Můžeme tedy říci, že pokud se myšlení stane natolik vnitřně živým, jak jsem to v těchto dnech popsal, pak se duchovním způsobem rovná hmatovému pocíťování. Takže vnímání v éterném světě začíná určitým způsobem hmatového vnímání. A pak člověk zvolna proniká pořád dál, rozlišuje tyto hmatové vjemy a dospívá k tomu, že může mluvit o barvách, také o tónech atd.

Dotaz se ovšem týkal čichových vjemů. Tady je třeba říci, že jakkoli podivně to zní, čichové vjemy jsou zde ve fyzickém světě poměrně nejvíce ovlivněné duchovním světem. Vyskytne-li se bezprostředně ve fyzickém světě čichový vjem, je vlastně vždycky vyvolán tím, že do těsné blízkosti hmotné věci se dostane něco duchovně-astrálního. A můžeme proto říci, že vůně jsou fyzickými projevy ducha. Přejdeme tak na to, že v duchovním světě najdeme korespondence všech ostatních smyslových vjemů, a můžeme tedy mluvit o duchovním hmatovém vjemu, o duchovním zrakovém vjemu, o duchovním zvukovém vjemu atd., ale jen velmi obtížně můžeme mluvit o duchovním čichovém vjemu, poněvadž čichový vjem se vlastně již zcela uskutečňuje ve fyzickém světě. Jestliže duch - mohu-li to vyjádřit takto obrazně - sestoupí nejhluběji k fyzickému světu, vznikne čichový vjem.

O něco méně hluboko sestupuje duch u chuťového vjemu. Proto je chuťový vjem už vjemem, v jehož případě můžeme mluvit o duchovním korelátu. V případě chuťového vjemu můžeme mluvit o něčem korelujícím, v případě čichového vjemu však již méně.

Nyní bychom mohli pokračovat v kapitole o řeči, kterou jsem začal rozvádět včera, chci však zdůraznit jen jednu věc: V řeči, pokud ji prožíváme, v každé řeči vlastně žije něco skutečně duchovního; a o genui řeči se nemluví, respektive nemělo by se mluvit jen obrazně. Tento genius je tu skutečně jako něco duchovního! A v řeči se toho skrývá více, než kolik jednotlivý člověk často rozumí. Způsob, jímž se v řeči spojují hlásky, tedy tóny, písmena a slova, slabiky, má svého vlastního ducha, tento způsob má sám o sobě duši a my do tohoto ducha, do této duše vrůstáme. A tak se v řeči nacházejí výrazy, termíny, poukazující na hlubší vnitřní souvislosti. A není také náhoda, že se v estetice mluví o vkusu.* Tady vidíte, abych tak řekl, chuťový vjem přesazený do duševní oblasti. Nemůžeme však stejným způsobem mluvit o oduševnění čichového vjemu; ten je v podstatě ve fyzickém světě více méně hotový.

Nanejvýš náš vynikající vážný i humoristický německý básník Christian Morgenstern, který zemřel v roce 1914 a předtím byl delší dobu členem naší Anthroposofické společnosti, použil pojem čichu humoristicko-fantastickým způsobem, aby ho vytáhl do duchovního světa. A tak jako ve svých humoristických básních podobným způsobem vyjádřil i leccos jiného, co neodpovídá skutečnosti, co však proto není o nic méně humoristické, o nic méně zábavné, složil i humoristickou báseň o varhanách, které nejsou slyšet, neprojevují se tedy v tónech, nevyjadřují se v harmoniích atd., ale jednotlivými otvory vydechují jednotlivé vůně, vonící těmi nejrozmanitějšími způsoby; když pak člověk uhodí na jednotlivé klávesy, vycházejí z otvorů vůně, které se pak spojují do určitých souvislostí: harmonie vůní, melodie vůní atd. Jsou to ony slavné „čichové varhany“ Christiana Morgensterna, o nichž humoristickým způsobem mluví v této básni. 12 Tato věc je ovšem velmi zábavná; a je třeba říci, že čich je pro fyzický svět vlastně něco uzavřeného. Duch tu sestoupil nejdále, ohlašuje se ve fyzickém světě a to, co se týká čichu, vůní, nelze pozvednout stejným způsobem jako například chuť a zejména pak to, co se objevuje ve vyšších smyslech. Je proto zcela po právu a naprosto to odpovídá skutečnosti, jsou-li zlí duchové, kteří tak rádi vstupují do fyzického světa a tropí tam člověku všechno možné, v literatuře popisování jako vonící. Všude v literatuře najdete příslušné náznaky toho, že zlí duchové jsou právě s ohledem na čich poněkud vtíraví. Pravdě to odpovídá v tom smyslu, že čich je ve fyzickém světě vlastně něčím uzavřeným. Lze o tom mluvit také v případě vyšších světů, nesahá to však příliš vysoko. Nicméně, jak říkám, čich je něco, co je tu jenom proto, že duch sestupuje až do hmoty, rozptýlený do nejmenších částíček, takže hmota je skutečně nejduchovnější ve vůni. A proto také lidé v dřívější době, kdy pro to ještě byli vnímavější, cítili vůni jako duchovní projev. Asi tolik lze několika slovy říci k tomuto tématu.

K dotazu týkajícímu se toho, že „člověk je ve spánku moudřejší“:

Nechtěl bych mluvit o léčebné metodě, která je zde uvedena, protože by to vedlo k tématu, o kterém nehovořím rád. V podstatě není mým zvykem takto hodnotit své současníky v té či oné oblasti; chtěl bych jen několika slovy naznačit, co by možná - když zcela pomineme tuto speciální léčebnou metodu - na tomto dotazu mohlo být zajímavé.

Vezmeme-li si éterné tělo člověka, je toto tělo vlastně nositelem myšlenek. Éterné tělo je vůbec nositelem bezprostředně přítomných myšlenek a také původcem toho, že myšlenky přecházejí do vzpomínek a mohou být ze vzpomínek zase vyzvednuty; pro pozemského člověka je pouze nutné, aby toto éterné tělo do určité míry vězelo ve fyzickém těle. Je to nutné z toho důvodu, že člověk jako pozemská bytost potřebuje jistý odpor vůči tomu, co se odehrává v éterném těle. Tak jako nemůžeme coby pozemští lidé chodit vzduchem, ale potřebujeme zem, po níž jdeme, tato zem se však nijak nepodílí na tom, že jdeme, a poskytuje nám jenom oporu - stejně se to má s tím, co se odehrává v éterném těle člověka. Celá ta hra myšlenek, celý myšlenkový sled se odehrává v éterném těle; myšlenka by však nemohla být v bdícím člověku živá, kdyby tu nebyl podklad poskytující odpor, kdyby každý pohyb živého myšlení nenarážel na fyzické tělo. To nedělá vůbec nic,

* Němčina má stejný výraz pro chuť i vkus: *Geschmack*; i v češtině koneckonců zaznívá, že estetický vkus souvisí se „vkousáním se“. (Pozn. překl.)

zato však poskytuje odpor. Díky tomu si člověk v bdělém vědomí uvědomuje myšlenky odehrávající se v éterném těle.

Je tomu ovšem skutečně tak, že když člověk spí, tedy když fyzické a éterné tělo leží v posteli a člověk je ve svém astrálním těle a Já od fyzického a éterného těla oddělený, éterné tělo myslí dál. Éterné tělo je však vzhledem k myšlení, tedy dějům, které se v něm odehrávají, opravdu odkázané na rytmus a opakování a nejlépe si uchovává to, co je mu dáвано prostřednictvím rytmu a opakování. Proto je v podstatě naprosto nesprávné, když orientální spisy, jež obsahují mnoho opakování, vykládáme podle našich západních zvyklostí tak, že opakování vynecháme a jejich obsah reprodukuje jen jednou. Autorům těchto orientálních spisů nezáleželo jen na obsahu, který západní spisovatel považuje za to hlavní, neboť obyvatel Západu je evropský člověk, a jestliže něco myslel, tak to myslel a už to nechce myslet znovu. Nanejvýš se každý den modlí stejný otčenáš, celkově vzato je však, co se týče obsahu, „evropský“ člověk a svou činnost neprožívá skrze rytmi- zování; západní člověk se tím každý den prohřešuje proti tomu, co po něm éterné tělo vlastně požaduje.

Éterné tělo chce opakovat a v oněch dobách starého Orientu, kdy lidé tyto zvyklosti znali, tato opakování vždy pěstovali s plným vědomím, protože věděli, co dělají. Nevím, jestli se takto hřeší i v Anglii; v němčině však máme překlady, které danou věc podávají tím nejneuvěřitelnějším způsobem. Jestliže Buddhovy promluvy obsahují mnoho opakování, pak je německý překladatel přeložil jen jednou. Jenomže na tom vůbec nezáleží - na pouhém obsahu Buddhových promluv; záleží totiž na tom, aby člověk tyto promluvy přijal do svého nitra a skutečně nechal proběhnout každé opakování, aby znovu a znovu nechával probíhat každé opakování. A i kdyby jich bylo sebevíc, počet těchto opakování má svůj význam. Tato tajemství byla v oněch dobách známá. A ti, kdo Buddhovy promluvy překládají takto v próze, tím ukazují, že celé orientální civilizaci a celému orientálnímu duchovnímu životu ani za mák nerozumí.

Éterné tělo je ovšem zároveň tím, co v člověku představuje léčivý princip. A zhotovujeme-li léky, potom se, pokud věci rozumíme, zaměřujeme právě na ně. Dnes lékařství dělá to všechno, co říká, empiricky; prostě se zkouší, jak to nebo ono účinkuje: Když to u tolika a tolika procent účinkovalo, prohlásí se to za lék; když je procentuální podíl malý, za lék se to neprohlásí atd. - souvislostmi se však přitom nikdo nezabývá.

Bylo také vysloveno přání, abych i v průběhu tohoto letního kurzu věnoval jednu přednášku anthroposofii v léčení. Tam se pak budeme moci těmito věcmi zabývat. Ale jak říkám, vlastní léčení nespočívá jen v těchto lécích. Jestliže léky zhotovujeme s plným vědomím, pak máme stále na mysli, abychom na příslušném místě na těle, kde má nastat léčení, přivedli ke zvláštní účinnosti éter- né tělo. Řekněme, že by někdo měl nemocná játra; kdybychom příslušným lékem dokázali přivést éterné tělo jater ke zvláštní účinnosti, znamenalo by to vyléčení.

Právě na tomto principu přivedení éterného těla k účinnosti jsou dnes plným právem založeny hojně používané zaškrcovací metody. Máme-li někde nějaké poranění, třeba na článku prstu atd., a nad poraněným místem provedeme zaškrčení, takže pro vnější fyzické pozorování dojde k znecitlivění, pak se takto éterné tělo tím nejjednodušším způsobem přivede k účinnosti vyšší, než jakou jinak má, protože se vypojí z fyzického těla; jednoduchým mechanickým zaškrčením tak éterné tělo tím nejjednodušším způsobem uplatní svůj nárok.

Můžeme ale také říci, že necháme-li člověka, zvláště pak západního člověka, jenž vůbec není zvyklý to jinak v životě jakkoli používat, správným způsobem opakovat věci vztahující se k jeho uzdravení, dostane se éterné tělo do určitého rytmu, zároveň se však také vypojí z fyzického zvyku, a mohou procitnout léčebné síly. Tak tomu opravdu může být. Musíme si ovšem uvědomit, že tyto věci mohou u západního člověka dobře účinkovat právě proto, že není zvyklý žít v rytmu. Orientální člověk, který pro svůj duchovní život více používá právě rytmus, jak jsem to naznačil, bude vůči těmto věcem imunní a musí pak hledat jiné léčebné metody.

To, co chceme použít jako lék, musí být něco, co je pro člověka jinak nezvyklé a co jinak jen zřídka nebo vůbec nepoužívá. Proto je také dobré (ovšem nikoli v případě akutní nemoci, ale

jedná-li se o nemoc chronickou), abychom - máme-li v určitých látkách velmi dobře účinkující lék - dotyčnému pacientovi tuto látku nějaký čas nepodávali, tedy aby jí odvykl; poté, co ji nějaký čas nepožíval, ji můžeme podat jako lék. Všechny tyto věci spolu souvisejí.

Tady nejlépe vidíme, jak hmotné souvisí se spirituálním, když pouhé opakování těžké věci, týkající se uzdravení, probouzí léčivé síly v éterném těle.

Nesmíme si samozřejmě dělat iluze, kolik diletantismu v této oblasti v současnosti existuje. A právě proto nechci mluvit o jednotlivých tu či onde se vyskytujících léčebných metodách; chci jen poukázat na to, že teprve skutečné poznání člověka v jeho fyzickém, éterném a astrálním těle a v Já dává úplnou možnost hovořit o člověku také z hlediska terapie.

Penmaenmawr, 21. srpna 1923, večer

GA 227